

Tudomány — magasrendű civilizáció

A TUDOMÁNYOS-MŰSZAKI FORRADALOM MARXISTA ELMÉLETÉÉRT

Napjaink történelmi fejlődése élesen rávilágít a tudományos-műszaki forradalom marxista elmélete kidolgozásának parancsoló szükségességére, a tudományban és technikában forradalmian végbe menő egyetemes jellegű és hosszas időtartamú folyamat új impulzusainak lényeges feltételeire, melyek a mai társadalmi elméletet és gyakorlatot gazdagíthatják, figyelembe véve, hogy a valóság nem tűr semmiféle késedelmet, s nem bocsát meg egyetlen elméleti hibát sem.

A tudományos-műszaki forradalom egységes marxista elméletének kidolgozása azért is halaszthatatlan, mert a polgári ideológusok nem maradtak passzívak, kitartó erőfeszítéseket tettek arra, hogy e forradalmi folyamattal kapcsolatosan különböző elméleteket érvényesítsenek. Noha a kérdésnek széles körű, gazdag irodalma van már (egy-egy dicsőretre méltó kísérlet létre is jött), a polgári teoretikusoknak nem sikerült behatolniuk az új civilizáció születését jellemző jelenségek lényegébe; nem tudtak kielégítő módon rámutatni az ipari forradalom civilizációs korszaka és a tudományos-műszaki forradalom civilizációs korszaka közötti különbségre sem; nem fedhették fel a jelenkori tudományos-műszaki forradalom belső logikáját és folyamatainak törvényszerűségeit, s még kevésbé tudták körvonalazni az összefüggést a korunkat jellemző két nagy folyamat, egyfelől a tudományos-műszaki forradalom és a kapitalizmus fejlődése, másfelől a tudományos-műszaki forradalom és a szocialista építés között.

A Nyugat nem marxista, haladó gondolkodói sem dolgoztak ki megfelelő egységes elméletet a tudományos-műszaki forradalomról, a civilizáció alapjaiban és a termelőerők szférájában végbemenő változásoknak s ezek társadalmi és emberi összefüggéseinek átfogó tudományos elemzése is hiányzik. E gondolkodók (különösen az európaiak) hosszú ideig nem ismerték fel, hogy a tudományos kutatás hatalmas eszközzé vált a gazdaság fejlesztésében, hogy a tudomány abszolút feyver a társadalmi-gazdasági fejlődésben, a jólét és a boldogság felé történő menetelésben. Külön említést érdemel azonban a Triple revolution című kollektív mű (melyet az Egyesült Államok és néhány európai ország 26 tudósa jegyzett). A szerzők bátor következtetést vonnak le: „Az emberiség olyan történelmi szakaszba érkezett, amely a létező fogalmak és intézmények gyökeres revízióját követeli meg.“ Az utóbbi időben Nyugaton állhatatosabban foglalkoznak a tudományos-műszaki forradalom társadalmi és emberi összefüggései lényegének elméleti kidolgozásával, noha a polgári ideológusok elméleteinek tudományos értéke többnyire megkérdőjelezhető: általában a nagy monopóliumok osztályérdekeinek bélyegét viselik.

A marxista gondolkodók (a szocialista és tőkés országokbeliek) feladata, hogy a tudományos-műszaki forradalom egységes marxista elméletét kidolgozzák.

A szocialista és tőkés országokbeli marxista gondolkodók minden eddigi sok irányú és érdemleges kísérlete ellenére sem beszélhetünk még a tudományos-műszaki forradalom összeforrott, egységes marxista elméletének létrejöttéről. Ellent-

mondásnak tűnik — és nehezen magyarázhatónak —, hogy az utóbbi években éppen a szocialista országokban volt kevés nyoma ilyen irányú foglalatosságnak, noha a dolgok belső logikájánál fogva is éppen a marxista tudomány művelőinek kellett volna teljes komolysággal korunk e lényeges problémája felé fordulniuk. Különös említést érdemel mégis egy csehszlovák tudós munkaközösség (élén Radovan Rich-tával) érdemleges kísérletként értékes tanulmánya — ezen a területen. Mindazt azonban, amit eleddig végeztek, csakis úttörésnek, csakis kezdetnek nevezhetjük.

Természetesen a tudományos-műszaki forradalom marxista elméletének kidolgozása nem lehet egy vagy néhány ember műve. Csak a szocialista közösség összes országai s ezen túl a kapitalista országok munkaközösségeinek — a természettudományok és a technika, a társadalompolitika és humanisztika szakembereinek — összehangolt és állhatatos tevékenysége, vélemény- és tapasztalateseréje hozhat sikert.

Magától értetődően e tudósoknak nem az a feladatuk, hogy felülről hozott határozatokat vagy egy adott ki nem elégítő helyzetet dicsőítsenek, sem az, hogy valamely hasznossági elvet vagy gyakorlatot igazolandó valamiféle „elméleteket“ agyaljanak ki (hiszen az apologetika mindig a megkülönböztető képesség, az alkotó gondolkodás hiányát jelentette), hanem az, hogy alkotó módon gondolkodjanak, bátran harcoljanak mindannak az eltávolításáért, ami túlhaladott és anakronisztikus. Küzdjenek az ellen, ami fékké változtatta a motort, és az új valóságnak megfelelőekkel helyettesítsék az elavult tételeket.

A tudományos-műszaki forradalom marxista elméletének kidolgozása magában foglalja e forradalmi folyamat összes sokoldalú és összetett törvényszerűségének felfedését, és — ezt különösképpen kiemelném — egyfelől a kor két nagy forradalmi folyamata, a szocialista forradalom és a tudományos-műszaki forradalom társadalmi-gazdasági feltételezettségének tanulmányozását, másfelől a tudományos-műszaki forradalom társadalmi-gazdasági következményeinek elemzését.

Égész sor olyan probléma adódik, amely rendkívül figyelmes tanulmányozást igényel, hogy a tudományban, a technikában, a termelésben végbemenő nagy minőségű változások mechanizmusát megérthessük, hogy felismerjük ezek összefüggését és egybefonódását a szocializmus építésének forradalmi folyamatával, s az emberi társadalom szocializmus felé való előrehaladását e folyamat meggyorsításával elősegítsük.

Nagyobb figyelmet kell fordítanunk a tudomány fejlődése belső törvényeinek tanulmányozására (az önmegismerés kérdései), a haladás társadalmi feltételeire, perspektíváira, helyére és szerepére a jelenkori fejlődésben, nem tévesztve szem elől a mai helyzetet, amelyben a tudomány nem annyira a termelő gyakorlat általánosításainak eredményeként fejlődik, mint inkább belső törvényeinek mind mélyebb megismerése révén, elvileg új kérdések megoldásának köszönhetően. Ugyanez érvényes a technikára is a maga termelési keretei között, valamint az összefüggések, áthatolások és kölcsönhatások két forradalmi folyamatában (a tudományban és technikában).

A termelőerők struktúrájában és dinamikájában végbemenő módosulásokat meghatározó nagy, forradalmi jellegű természettudományos és műszaki tudományos felfedezések; a szervezési rendszer, a gazdasági, társadalmi-politikai és kulturális élet tervezése és vezetése; az összefüggés a tudományos-műszaki forradalom és a gazdaság növekedése között; az ugyancsak forradalmi változások a társadalom szervezetében, az ember munkájának jellegében, az emberek közötti kapcsolatokban és az oktatási rendszerben — íme, még egész sor mérföldkő a tudományos-műszaki forradalom elméletének kidolgozásában.

Az ember helyzete az állandóan változó civilizációban, az emberi szükségletek szüntelen fejlődése, új életstílus, emberi pszichológia kialakítása, megfelelő környezet teremtése hasonlóképpen nem maradhatnak kívül tanulmányaink körén.

Az értelmiségi munka jelene és jövője, szerepe a jelenkori társadalom fejlődésében, a fejlett kapitalista országok szocialista forradalmainak megvalósításában, a szocialista társadalom építésében minden eddiginél behatóbb elemzést igényel. A tudományos-műszaki forradalom összefüggése a szocialista forradalommal egy másik olyan fejezet, amely sokoldalú és mély elemzést követel. Nem hanyagolható el a tudományos-műszaki forradalom és a demokrácia összefüggésének tanulmányozása sem, minthogy e forradalom az előrehaladó és humánus szocializmus lényeges előfeltétele.

A marxista gondolkodás és a marxista—leninista pártok gyakorlata nem maradhat mozdulatlan, élettelen, nem gyömöszölhető a valósággal nem azonos sémákba és formulákba. A proletariátus nagy tanítómestereinek még a legértékesebb útmutatásait is állandóan egybe kell vetni a tényekkel és a történelmi tapasztalatokkal. Csak egyetlenegy dolog állandósult: a változás... „Ezeknek az átalakulásoknak, az ezeket irányító objektív törvényeknek a megértése, valamint a helyes politikai következtetések leszűrése az események mélységesen tudományos elemzését követeli; ezt nem lehet az 50—60 évvel ezelőtti állapotokkal való gépies összehasonlítás útján vagy csupán a klasszikusokból vett idézetek útján elvégezni. A kérdések ilyenszerű felvetése akadályozza a marxista—leninista gondolkodás fejlődését“ (Nicolae Ceaușescu elvtárs előadói beszéde 1966. május 7-én az RKP 45. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen).

Merőben elfogadhatatlan az a merev felfogás, amely szerint már mindent kidolgoztak, úgyhogy nekünk már nem marad más tennivalónk, mint ismételtetni azt, ami „már volt a nap alatt“. Nagyon is igaz, hogy van nekünk egy értékes és biztos útmutatónk — a marxizmus—leninizmus. De ez — ahogyan Santiago Carillo, a Spanyol Kommunista Párt főtitkára mondja — „nem más, mint: kalauz (vezérfonal); nem pedig kérdőív kidolgozott válaszokkal.“

A tudományos-műszaki forradalom marxista elmélete kidolgozásának szükségessége annak a ténynek az elismerését jelenti, hogy a tudomány fejlődése során egy tudományos elmélet nem annyira a saját állandó fejlődéséért jelentős, nem is a saját maga túlhaladásáért, hanem a társadalom fejlődésére és e fejlett társadalomban az emberi feltételekre gyakorolt hatásáért, következményeiért.

A tudományos-műszaki forradalom vizsgálata többek között kapcsolatok, összefüggések, egyes ellentmondások sokoldalú elemzését is jelenti, azokat, amelyek történelmi folyamatban jöttek létre, megoldást igényelnek, s utat mutatnak, formát és módot szolgáltatnak az állandó társadalmi fejlődésben. A tudományos-műszaki forradalom elméletének választ kell adnia korunk nagy változásainak kétértelmű jellegzetességeire, ki kell jelölnie az utakat és meg kell mutatnia a módokat e kétértelműség feloldására. A tudományos-műszaki robbanás, amely a modern civilizáció pusztulását is méhében hordja, egyszersmind az egyetlen erő is, amely az ember rendelkezésére bocsáthatja az e robbanásban rejlő veszély elhárításának egyetlen módját; megakadályozhatja a történelem nem ellenőrzött, spontán kialakulását, s a gazdasági, társadalmi-politikai és tudományos élet olyan kormányzási, szervezési és vezetési mechanizmusát hozhatja létre, amely az embert képessé teszi arra, hogy kijusson az ipari civilizáció dzsungeljéből és a tudományos civilizáció magasabb rendjébe lépjen.

Világosságot teremteni az iparosítás és a tudományteremtés kérdései között, mindjobban ismerni a tudományos-műszaki forradalom törvényszerűségeit, jól meg-

különböztetni ez összetett forradalmi folyamat tendenciáit és minél pontosabban fölfedni hatását a termelőerőkre, a termelési folyamatokra, általában a gazdaságra, a társadalmi és kulturális életre: mindennek döntő jelentősége van a szocialista elmélet, a szocializmus, országunk fejlődésében.

Az iparosítás annak a legutóbbi kétszáz esztendőös emberi civilizációnak az alapját jelenti, amelyet a gyári gépek nagyipari termelése jellemez. Az iparosítás alapját alkotta egyfelől a gép (minél több, minél nagyobb és minél összetettebb gép), másfelől pedig a (mind népesebb) munkaerő.

Az emberiség a tudományos-műszaki forradalom kezdetével lépett az emberi civilizáció új alapjai megteremtésének szakaszába, fokozatosan helyettesítve saját alapját a másikkal, a tudományos-műszaki forradalom végrehajtását jellemző alappal. A tudományos-műszaki forradalom révén alakul ki a civilizációnak az az (új) formája, amely megfelel a kommunista társadalomnak. Az emberiség két civilizáció határán találja magát; részese az új civilizáció hajnalának, amely bizonyos időközben együtt létezik az előzővel, kölcsönösen hatnak egymásra.

Egy többszázados történelmi fejlődésben kapcsolat és folytonosság áll fenn három szakasz között; az elsőt konvencionálisan iparosítás előttinek (prekapitalistának), ez megfelel a feudális kornak, a másodikat iparinak, a tőkés korszak megfelelőjének, a harmadikat pedig iparosítás utáinak, egy új, szocialista társadalom születését meghatározónak nevezhetnők (kapitalizmus utáni korszaknak, noha ebben bizonyos elemek már a kapitalizmusban megjelennek).

Napjainkban az emberiség (történelmileg még a kapitalista rendszerhez kötötten) az ipari civilizáció partjain helyezkedik el, illetve e civilizációnak a határvidékén, de ugyanakkor az emberiség átlépi egy új, magas rendű civilizáció küszöbét, amelyet egyesek nem éppen szabatosan „iparosítás utáni“ vagy „harmadlagos“ (mások „negyedleges“) civilizációnak neveznek, ám amelyet helyénvalóbb technikai civilizációnak, adekvátábban tudományos civilizációnak minősíteni.

Minden egyes termelési módnak megvan a maga alapelve és paramétere. Ha az iparosítás (a kapitalista termelési viszonyok végső győzelméhez kötötten) az extenzív fejlődéshez kapcsolódik (melyre az anyagi javak szigorúan arányos fejlődése jellemző a munkaeszközök és a munkaerő mennyiségi növekedéséhez viszonyítva), akkor a tudománynak (mint közvetlen termelőerőnek) a felhasználása a termelési folyamatokban, a tudománynak mindinkább növekvő súlya a termelőerők szférájában meghatározó jelentőségű, rendkívül fontos változást idéz elő magában a gazdasági fejlődésben, a termelés, a gazdaság intenzív irányú előrehaladásában (amelyben az anyagi javak termelésének növekedését nem a munkaeszközök és a munkaerő mennyiségi növekedésével való viszonylagosság jellemzi, hanem a termelőerők fejlődésébe bevont tudomány felhasználásának a mértéke). Sokkal előnyösebb a tudományban, az új technikában, a korszerűsítésben, a szakoktatásban, a szállításban, közszolgáltatásban és egyebekben befektetéseket eszközölni, mintsem klasszikus termelési kapacitásokat teremteni. A gazdasági fejlődés — miként Marx előre látta — mindinkább a tudomány és a technológiai haladás általános színvonalától vagy a tudománynak a termelésben történő alkalmazásától függ, s kevésbé a gépek és a termelésben közvetlenül felhasznált munkaerő mennyiségi növekedésétől.

Az iparosításról (mely az ipari forradalomra alapozódott) korunk áttér egy másik folyamatra (ennek még nincs megfelelő és végleges elnevezése a szakirodalomban, s ezért a termelési folyamatok vagy a gazdaság tudományosításának terminológiáját használják ideiglenesen), amelynek alapja a tudományos-műszaki forradalom. Az átmenet az „iparosításból“ egy magasabb civilizációba együtt jár

a gazdasági növekedés modelljének átalakításával, az extenzív termelésből az intenzív termelésbe való átmenetnek megfelelően. Ez feltételezi — egyebek között — a Keldis szovjet akadémikus ismertette törvényszerűség elismerését is, a tudomány (előnyként megvalósított) elsődleges fejlődését a termelés technikájával szemben.

Világos, hogy történelmileg egyik civilizációnak a másikkal, a magasabb rendűvel való helyettesítéséről van szó, melynek alapja már nem a gépesített nagyipari termelés, hanem a tudomány, illetve a természettudományok és a mérnöki (műszaki) tudományok forradalmi eredményei nyomán teremtett új műszaki-anyagi alap. A hagyományos (már megalkotott) ipari alap csak kiindulási pont lehet a szocialista rendszer számára. Miként a kapitalizmus annak idején felhasználta a kis háziipari (a feudalizmusra jellemző) formákat, fokozatosan fejlesztve tovább saját termelési alapját — az ipari forradalom kisugárzásában —, ugyanúgy a szocializmus is felhasználja egy ideig a gépi termelés (kapitalizmusra jellemző) formáit, fokozatosan fejlesztve ki saját termelési alapját — a tudományos-műszaki forradalom (az új ipari forradalom) kisugárzásában.

Ez a valóság megköveteli bizonyos felfogások és módszerek kritikai átértékelését, olyanokét, amelyek egy befejezendő szakaszban helyesek voltak, de — különböző okokból — máig élnek és éreztetik befolyásukat. Természetesen nem lehet szó e felfogások és módszerek hirtelen utbavetéséről, hiszen ha az iparban át kell térni — bizonyos tekintetben az iparosítás időszakától teljesen elütő — új felfogásokra és módszerekre, a mezőgazdaságban, az építőiparban és a gazdaság más elmaradottabb ágában az iparosítás folyamatát (a klasszikus felfogásnak megfelelően) tovább kell vinni. Ebből adódik a feladatok összetettsége.

*

Az intenzív fejlődés alig sejtett távlatokat nyit meg a szocialista társadalom előtt. Amilyen mértékben csökken a gazdasági növekedés függősége a termelés alapértékeitől és a termelési folyamatban közvetlen végzett munka mennyiségétől, olyan mértékben fokozódik a gazdasági növekedés függősége a munkaerő fejlődésétől.

A termelés intenzív jellegre való fokozatos áttérés annál bonyolultabb és nehezebben megoldható probléma, minél inkább kötődik magának a tudománynak az intenzív jellegű fejlődéséhez, minthogy a tudományos-műszaki forradalom feltételei között a tudomány és a termelés mindjobban összefonódik. Magától értetődő, hogy e területen a termelés intenzív fejlődésénél bonyolultabb problémák is felmerülhetnek, minthogy a legfejlettebb országok kutatásaihoz mérten még nőtt a fáziseltolódás. Ez erőfeszítéseket követel és hosszú időn át a jövő egyik nagy kérdését hordozza magában.

A tudomány fejlődése növekvő részarányt követel a nemzeti jövedelemből a tudományos kutatásokkal kapcsolatos kiadások fedezésére, noha a tudományos kutatásokra szánt összegek és a nemzeti jövedelem növekedésének ritmusa közötti korreláció gondos tanulmányozása arról győz meg, hogy ez a növekedés nem abszolút lineáris (Angliában például a kutatásokba háromszor annyit ruháznak be, mint Japánban, Japánban viszont a nemzeti jövedelem növekedésének gyorsabb a ritmusa, mint Angliában). Ha a gazdasági fejlődés eredményei összhangban vannak a nemzeti jövedelemből adódó és a tudományos kutatásokra szánt összegekkel, akkor még nyilvánvalóbbá válik az a tény, hogy a kutatások hatékonyságát a nemzeti jövedelem növekedéséhez való hozzájárulás mértéke is meghatározza. Eppen ebben az értelemben lehet és kell beszélnünk a tudomány intenzív fejlesztéséről. Itt bizonyára módszertani problémák is adódnak, olyan területen, amelyen az elég-

telenségek megszüntetése során felmerül a megoldandó kérdéssel kapcsolatban a fontossági sorrend.

Ha a termelés fejlődésében majd világosabban érzékeljük az intenzív fázisba történő átmenetet, azt is látni fogjuk, hogy egyes elemek már fellelhetők, és a tudomány terén végbemenő haladásunkban egyelőre — s csaknem kizárólag — az extenzív jelleg domborodik ki. Ez az extenzív fejlődés pedig akadályozza mind a tudomány, mind a termelés teljes kibontakozását.

A tudomány intenzív fejlődése rendkívül heveny módon hozza felszínre az intellektusnak, magának az embernek a helyét és szerepét a társadalmi életben, egy nemzet életében a kortársi feltételek között. Az emberiség útban van fejlődésének áhitott szintje felé (a termelőerőkben mindenesetre közeledik egy ilyen színvonalhoz), amelyen az ember sokoldalú fejlődése nélkül civilizációs továbbhaladás már lehetetlen, mert csakis ez a sokoldalúság biztosíthatja a tudomány és technika fejlődésének előfeltételét. A tudományos-műszaki forradalon feltételei között az ember alkotóképességének állandó tökéletesítése meghatározó és a leg-hatékonyabb tényező a modern termelőerők újratermelésében.

Híres munkájában, a Grundrissében Marx figyelmet szentelt többek között a nagy történelmi kérdésnek: az emberi civilizáció új alapjai lerakásának az előjövendő szocialista társadalomban. Ezt az alapot ő a tudományban látta, mely — ha nem is világteremtő (demiurgosz), inkább különleges termelőerő — szoros függőségben együtt fejlődik az emberrel, annak alkotóképességeivel. Ez mindeneke előtt feltételezi, hogy az ember tudatosan vegyen részt a történelmi alkotásban. A tudományt szervesen összekapcsolni az ember sokoldalú fejlődésével — ez ma már élethalál-probléma.

A dolgozók közvetett vagy közvetlen részvétele a határozathozó és irányító hatalom gyakorlásában valamennyi szinten (párt- és állami vonalon egyaránt) olyan törekvés, amely mind hívebben tükröződik pártunk politikájában, s mindinkább alapvető megkülönböztető ismérv a tudományos-műszaki forradalom két (kapitalista és szocialista) variánsának összevetésekor. Ez a cselekvő részvétel képes biztosítani a szocialista társadalom állandó, feltartóztathatatlan fejlődését annak gazdaságilag, tudományosan és technikailag fejlett szakaszában is, és megakadályozza, hogy szakadék keletkezzék a határozathozatal és a végrehajtás szférája között, végső fokon megakadályozza egyfelől a tömegtől elszakadt vezető réteg, másfelől a jogtalan, a társadalom vezetésében befolyást nem gyakorolható passzív tömeg kialakulását, amely károsan hat vissza az egész társadalom fejlődésére. Ez a kettősség (a határozathozatal és a végrehajtás szférája között) jellemző a tökéletes országokra, de nem kötelező a szocialista országokra, ellenkezőleg: csakis e kettősség felszámolásával erősíthetők tovább a szocialista társadalom alapjai és teremthetők meg az igazi fellendülés előfeltételei. Ford, Taylor, Fayol és mások technicista és technokrata felfogásával ellentétben — amely a hatékony ipari tevékenység feltételeként a határozathozatali jogát különválasztja a végrehajtásától — a marxisták szerint e két (határozathozatali és végrehajtási) szféra dialektikus egysége a jelenkori szocializmus fellendülésének sine qua non-ja.

Csak az ember sokoldalú fejlődése, elidegenedésének fokozatos felszámolása biztosíthatja a tudomány belterjes fejlődését, a tudományos-műszaki forradalom óriási feladatainak megoldását.

A tudományos-műszaki forradalom valóra váltása nagymértékben függ attól, hogyan irányítjuk ezt a forradalmi folyamatot, s a történelmi gyakorlatban hogyan jön létre a tudományos-műszaki forradalom és a szocialista építés egysége. Mind nyilvánvalóbbá válik, hogy a gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális, tudomá-

TÁNC

Éjszakában fehér rongyok
a holdban összepréselt korongok
foszlányok, ahogy a szél közéjük lob
virágok egy ringó tóban
libatánc.

JÉG ALATT

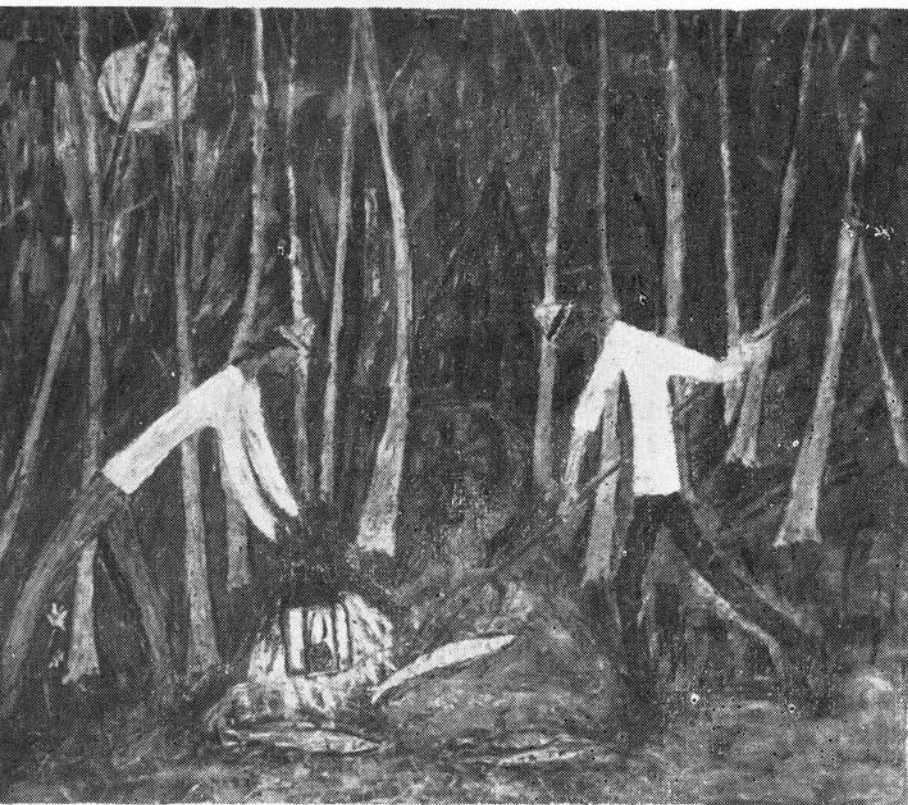
A halak eltévedtek a jég alatt
vizben idegek
hidegek
szemük kiáltásuk
horgon

mindegy, hogy állok vagy toporgok:
meleg kályhához igyekeznek a halak

Idemerészkedsz, hogy kifogjalak?

*Györkös Mányi Albert képei * Balla Zsófia versei*

*Györkös Mányi Albert képei * Balla Zsófia versei*

HEGYI HALÁSZOK

Látta a Hold is kicsit
 meg a víz végén a malom
 s látták embernyi fák
 sok hosszú néma fogadalom
 hogy sötétségből fénybe csaltak
 szemem sugarába zavartak
 s szölongatták vizes fényem
 ahogy bújtam, ugrottam, féltem

s azután valahogy eltaláltak
 villaszúrással épp a hátam
 szemem örzi a fényüket
 bámultában.

KERGETŐ

Gurulnak a hegy felett —
 Álmélkodnak az emberek
 ennyi vöröset és ennyi sárgát
 ennyi holdat és ennyi fákllyát
 és ennyi elmaradt hársfát —
 És ennyi csend és ennyi éjjel
 ahol egymást ölü fény kell.

nyos élet és a technika oly tudományos vezetése, amely egybefonja az adminisztratív módszereket a gazdasági szabályozással és a társadalmi ráhatással, döntő jelentőségű probléma az új társadalom, az új civilizáció építésének egész folyamatában.

Szélesebb, átfogóbb látókörből tekintve a szocialista vezetés feladatát — mint azt pártunk utóbbi években megjelent dokumentumai is mutatják —, ez a vezetés szervesen, elvszerűen és rugalmasan egybeötvozi a gazdasági emeltyük rendszerét, a társadalom alapján lezajló forradalmi folyamatokat s a szocialista demokrácia állandó szélesítését és tökéletesítését, így tartva nyilván és uralva e három nagy folyamat belső összefüggéseit, amelyek kérlelhetetlen törvényszerűséggel jelentkeznek mint a szocialista társadalom felsőbbrendűségének biztosítékai. Nyilvánvaló, hogy a gazdasági emeltyük elégtelen használata fékezi a gazdaság intenzív fejlődését. Csakis a szocialista forradalom és a tudományos-műszaki forradalom összehangolása teheti vonzóvá, hatékonná és legyőzhetetlenné a szocializmust. Ebben foglalható össze a szocializmus és a tudomány történelmi kapcsolatának lényege, a munkásosztály és az értelmiség érdekegyesége.

Amilyen mértékben a szocialista rendszer a kapitalizmusénál kedvezőbb feltételeket teremt a tudományos-műszaki forradalom sikeres kibontakoztatására, olyan mértékben válik győzedelmesebbé a szocializmus előrehaladása. A tőkés termelési viszonyok túl szűkek a tudományos-műszaki forradalom számára. Csakis a szocializmus hajthatja végre ezt a forradalmat és arathatja le gyümölcseit a társadalom javára. A tudományos-műszaki forradalom későn jött a kapitalizmusnak, s éppen idejében érkezett a szocializmus számára.

*

Feltehetjük a kérdést: fejlődése során milyen szintet ért el országunk a termelőerők szférájában világviszonylatban zajló forradalmi folyamatban? Vajon Románia olyan országnak tekinthető-e, amelyben már lezajlott az iparosítás folyamata? Beléptünk-e (hogyan és milyen mértékben) azoknak az országoknak a sorába, amelyekben tudományos-műszaki forradalom van?

A válasz ezekre a kérdésekre döntő jelentőségű országunk fejlődésében, s különösebb érvekre nincs szükség. A sokoldalú, elmélyült és figyelmes vizsgálódást máris megkönnyíti az, hogy történelmi, stratégiai tájékozódásunk irányvonalait tisztán kijelölték a IX. pártkongresszus, az Országos Konferencia és pártunk más dokumentumai, s mindezekben politikai és tudományos kifejezést kap az az irányvonal, mely az egész párttevékenységet a korunk és országunk nagy forradalmi átalakulásában nélkülözhetetlen modern tudomány vívmányaira alapozza.

Nyilvánvaló, hogy egy ország nagy történelmi feladatait csakis az összes fejlett országokra jellemző világos és határozott létfeltételek között, egy nagy világáradatban oldhatja meg.

Az elbírálás koordinátái a történelemhez, reális jelenvalóságunkhoz igazodnak, határozottan számon kérik a kortásiasságot; igazodnak tisztánlátásunkhoz, ahhoz a képességünkhöz, hogy a valószínűség lehető legmagasabb fokán fedjük fel a történelmi folyamat uralkodó irányzatait, a történelmi ésszerűséget, minthogy eredményeket nem lehet elérni sem előzetesen, sem az általános történelmi folyamatokon kívül. Ha megfelel a valóságnak, hogy az emberek „saját drámájuk“ szerzői és színészei (Marx), és figyelembe vesszük azt, hogy a színészeken kívül nézők is vannak, akik akár leléptek a történelem színpadáról, elvesztvén a játszmát, akár nem lépnek még színre, a választás nehézségei még súlyosabbá válnak, a „játék“ pedig mind bonyolultabb lesz, növelve mindegyikük történelmi felelősségét. Érthető tehát, ha a harc a történelmi ésszerűség magasabb fokáért elkerülhetetlenül kapcsolódik a bizonytalansággal, az előre nem láthatóval és a kiszámíthatat-

lannal folyó küzdelemhez. „Az úttévesztés állandó kockázatát“ feltételezi (Che Guevara), s így csakis az illető korra jellemző sajátos eszközök igénybevétele garantálhatja az ésszerűség magasabb fokának elérését.

Kiindulhatunk a következő feltevésekből:

a) Szocialista fejlődésének szakaszába lépve, termelőeri alacsony szintjének feltételei között, nem fejezve be (pillanatnyilag) az agrárforradalmat sem, az iparosítás folyamatát sem — az első szükséges lévén a másodikhoz — (egyések szerint nem fejezte be az első ipari forradalmat sem), Romániának továbbra is egyetlen feladata marad (azon a területen, amelyre hivatkozunk): a gazdaság iparosítása (e fogalom klasszikus értelmében); a tudományos-műszaki forradalom (mely a legfejlettebb országokban zajlik), nem tudván semmiképp kibontakozni, csak közvetve képes befolyásolni országunk fejlődését. Ez a hipotézis lényegében magában foglalja, hogy: Románia kívül állna a tudományos-műszaki (mégis egyetemes) forradalmon, s csak egy előző történelmi szakasznak megfelelő feladatokat kell megoldania.

b) Románia befejezte az iparosítást, történelmi feladatként egy iparosított gazdaságban oldotta meg gazdaságának átalakítását; további elvégzendő történelmi feladatai közé tartozik mindaz, ami kizárólag a tudományos-műszaki forradalomból adódik, s amelyek azonosak a legfejlettebb országok feladataival. Ez a hipotézis Romániát a világ legfejlettebb államai közé sorolja.

c) Romániában még nem fejeződött be teljesen az iparosítás folyamata, lévén ez kiteljesítésének fázisában; a tudományos-műszaki forradalom nem megy végbe itt azzal az intenzitással, abban a méretben és mélységben, mint a legfejlettebb országokban, de Románia mégsem rekedt kívül ezen az egyetemes folyamaton (bizonyos jelenségek, elemek — különféle intenzitással — már most megnyilvánulnak), s az iparosítás betetőzését ezek a folyamatok határozzák meg. Egy közbeeső szakaszban vagyunk, amelyben jól kell ismernünk és ésszerűen használnunk egyidőben két ábécét (mind az iparosítás korszakát, mind a termelés, a gazdaság, az egész társadalmi élet tudományosításának időszakát).

Ahhoz, hogy ezeket a hipotéziseket minél teljesebben kibontsuk és a saját fejlődésünkre nézve hatékony végkövetkeztetésekhez jussunk, szükség van egész sor rendkívül komoly tanulmányra és elemzésre. A legracionálisabbnak és legvalószínűbbnek a harmadik hipotézis tűnik, minthogy ez tükrözi jobban országunk realitásait és az ezekből eredő történelmi feladatokat.

Abból a felfogásból kell kiindulnunk, hogy a klasszikus értelemben vett iparosítás nem jelent sem különleges, sem állandó történelmi feladatot a szocializmusban. Az iparosítás nem fő célja a szocializmusnak, csupán egyik feltétele, egyik kiindulópontja a szocializmus, majd a kommunizmus fejlődésének.

Az iparosítás a kapitalizmus különleges történelmi feladata, ez alkotta a tőkés korszak termelési alapját (az összes fejlett kapitalista országok meg is oldották ezt a kérdést), a munkásosztály a hatalomhoz jutva ott végzi el, ahol az iparosítás meg sem kezdődött, vagy ahol a burzsoázia útfélen, befejezetlenül hagyta. Ez annál is inkább parancsoló történelmi szükségszerűség volt, mert az iparosítás többek között és elsősorban a munkásosztálynak mint uralkodó osztálynak a megerősödését jelentette a szocialista társadalomban.

Az a tény, hogy Romániában az iparosítás a szocialista rendszer feltételei között ment végbe, csökkentette az úgynevezett „szükséges rossz“ hatását, amely mindenféle iparosítási folyamat e.hárhíthatatlan kísérőjelensége, s amelyet nem lehet teljesen elfojtani. Természetesen e „szükséges rossz“ mellett a körülmények parancsoita és állandósított ütemű iparosítás más negatív hatásai is megnyilvánultak.

Annak az iparosításnak a fázisában vagyunk még, amely elsődlegesen magán viseli az extenzív fejlődés bélyegét. Noha elvileg (és egy történelmi tapasztalat eredményeként) a gazdasági (ipari) fejlődés extenzív szakasza megfelel az iparosítás folyamatának, s az intenzív szakasz reálissá és hatékonyvá csak akkor válik, amikor a tudományos-műszaki forradalom kibontakozik. Olyan feltételek között, amikor kettős történelmi feladat megoldásának szüksége jelentkezik (és ezek nem követik egymást úgy, ahogyan azokban az országokban, amelyekben az első ipari forradalom és az iparosítás már a múlt században befejeződött), az ipari fejlődés fokozatos áttérése az intenzív fázisra történelmileg lehetségessé válik már az extenzív fejlődés megoldására irányuló feladatok folyamán is; a fejlődésnek ez a két formája átfedheti egymást (anélkül, hogy az első lecsapódnék és idő előtt térne át a másodikra). Áthelyeződések mennek végbe: az elsődlegesből a másodlagos szektorba, az első és másodlagosból a harmadlagosba és a negyedlegesbe, de más arányokban és más ritmusban, minthogy a viszonyulás is különbözik és szektorok között a rendkívül fejlett országokhoz képest. (Értékrenden egyébként elsődlegesnek a tudomány, másodlagosnak a technika, harmadlagosnak maga az ipar — a termelés —, negyedlegesnek pedig a tanügy, kereskedelem, szállítás és közszolgáltatás együttese értendő — A SZERKESZTŐSEG.)

Történelmi fejlődésünknek e stratégiai jellegű legfőbb kérdéseiben a megoldás felbecsülhetetlen értékű a legutóbbi években kidolgozott pártdokumentumokban. E feladatok meghatározása a szocialista építés „kiteljesítése” fogalommal a párt IX. kongresszusán történelmi fejlődésünk mély és sokoldalú elemzését tükrözi, kifejezi azt az értékelést, amely országunk addig elért fejlődésének a szakaszára vonatkozik. Rátérve ezekre a főkérdésekre, Nicolae Ceaușescu elvtárs 1968. december 21-én, Bukarest municípiumi pártszervezetének konferenciáján leszögezte: „... a szocializmus kiteljesítéséhez meg kell teremteni a megfelelő anyagi alapot... Ezért állítjuk a párttevékenység központjába egy erőteljes, korszerű gazdaság megteremtését, amely elérje a világ legfejlettebb országainak színvonalát.”

Ezen a röppályán történő elhelyezkedésünknek, bizonyára, rendkívül nagy és döntő a jelentősége, bizonyosak lehetünk feladatainknak egy minél közelebbi történelmi távlatban körvonalazott megvalósításában, bizonyosak álmaink és esélyeink, racionk és elképzeléseink találkozásában ott, ahol nem az események uralkodnak az emberen, hanem az ember uralkodik az eseményeken.

Aranyossy György:
Kompozíció

